

Виши асистент Димитрије Ђеранић, мр

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ПОТПУНО vs. НЕПОТПУНО УСВОЈЕЊЕ

Аутор у раду говори о облицима потпуног и непотпуног усвојења у домаћем и упоредном праву. У неким законодавствима постоји само потпуно усвојење, док је у неким уз овај облик предвиђена и непотпуна адопција. У раду је дат приказ позитивног права држава насталих на тлу некадашње Југославије, као и права више европских земаља. Поред националних законодавстава, обрађено је и неколико међународних конвенција којима се регулише усвојење. Скренута је пажња на чињеницу да је ревидираном Конвенцијом Савјета Европе о усвојењу дјете из 2008. године, за разлику од текста Конвенције из 1967. године, предвиђено да државе чланице могу прописати одредбе за облике усвајања који имају ограничења дејства у односу на потпуно усвојење. Тиме је остављена могућност да монизам потпуног усвојења не буде једини развојни пут у законодавствима Европе. У раду, аутор се користио историјским, нормативним и компаративним методом. Расправљајући о предностима и манама законских рјешења у анализираним правима, аутор је предложио у ком правцу би требало да се развијају права у некадашњим југословенским републикама. Закључено је да поред општеприхваћеног облика потпуног усвојења има много разлога због којих би и даље требало да постоји облик непотпуне адопције.

Кључне ријечи: Потпуно усвојење; Непотпуно усвојење; Европска конвенција о усвојењу дјете.

1. УВОД

У нашој правној књижевности, сродство по усвојењу (адоптивно, грађанско сродство) одређује се као сроднички однос између туђег малолетног дјетета (усвојеника) и пунолетног пословно способног лица (усвојоца) који настаје правним актом о заснивању усвојења. Притом, наглашава се да заснивањем усвојења, између усвојоца и усвојеника

Димитрије Ђеранић, dimitrijeceranic@yahoo.com.

настаје правни однос који одговара односу између родитеља и дјетета.¹ Стога, можемо рећи да је усвојење правна установа јавног карактера која има за циљ да се дјечи без родитеља, односно дјечи са живим родитељима који не могу или не желе да пружају примјерено родитељско старање свом дјетету, пружи одговарајућа заштита и сигурност.²

Овакво одређење института усвојења одговара позитивном праву у земљама насталим на простору некадашње Југославије. Међутим, у упоредном праву постоји више облика усвојења, који нису исте садржине и циља као што је то случај са адопцијом код нас. Неки од тих облика, рецимо, немају циљ да се дјечи без родитељског старања пружи заштита. Такав облик представља установа усвојења пунољетних лица. Такође, код неких облика усвојења долази до раскида правних веза између усвојеника и његових природних сродника (тзв. потпуно усвојење), док код неких то није случај (тзв. непотпуно усвојење), те не можемо увијек рећи да између усвојиоца и усвојеника настаје правни однос који у потпуности одговара односу између родитеља и дјетета.

У наредним поглављима, настојаћемо да дамо одговор на питање да ли у праву Републике Српске, као и праву осталих земаља са простора бивше СФРЈ, и даље треба да постоје оба облика усвојења. С обзиром на то да је породично право вјеран израз друштвене и правне традиције на одређеним просторима, покушаћемо да укажемо на основне разлоге за (не)постојање појединих облика усвојења у нашем позитивном праву.

2. ПОТПУНО УСВОЈЕЊЕ

Један од облика усвојења који постоји у већини савремених права јесте и тзв. потпуно усвојење. У посљедњих педесетак година, овај облик скоро у потпуности је потиснуо непотпуну адопцију, мада и даље постоје правни системи у којима је предвиђено усвојење са ограниченим правним дејствима. У нашој правној теорији, приликом одређења појма потпуног усвојења, често се истиче како се заснивањем ове врсте усвојења успостављају нераскидиве правне везе између усвојиоца и његових сродника, с једне стране, са усвојеником и његовим потомцима, с друге стране, с тим да у потпуности престају све правне везе усвојеника са његовим природним сродницима, са изузетком брачне сметње крвног сродства.³ Из овакве дефиниције није тешко закључити која су основна правна дејства овако насталог усвојења.

¹ Вид. З. Поњавић, *Породично право*, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац 2011, 54 и 211–213.

² Вид. З. Поњавић, (2011), 211–213.

³ Вид. С. Панов, *Породично право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2010, 245.

Правна посљедица настанка потпуне адопције јесте и успостављање свих правних веза између усвојιοца и његових сродника, и усвојеника и његових потомака, као да је у питању крвно сродство.⁴ Исто тако, правна посљедица заснивања потпуног усвојења јесте и престанак права и обавеза између усвојеника и његових биолошких предака и побочних сродника, при чему не престају сметње и забране међу овим лицима (нпр. брачна сметња, обавеза изузећа у правним поступцима и сл.). Прелазак усвојеника из једне у другу породицу одиграва се у тренутку заснивања потпуног усвојења, с тим да се овај прелазак одиграва тренутно. То значи да су поменуте правне посљедице истовремене и узајамно условљене.⁵

Међутим, прелазак усвојеника из биолошке у усвојилачку породицу није апсолутан, нити искључиво једносмјеран. Апсолутност је ограничена опстанком тзв. негативних правних посљедица крвног сродства и након усвојења (сметње и забране), док је једносмјерност нарушена теоријском могућношћу усвојениковог враћања у првобитну, биолошку породицу. Код потпуног усвојења, ова могућност постоји само у случају неважности правног акта којим је засновано усвојење, а не и у случају раскида усвојења, пошто овај вид престанка није дозвољен.

У праву Републике Србије и праву Републике Српске постоји облик потпуног усвојења. Међутим, у Србији је овај облик једини, док у Републици Српској постоји и облик непотпуног усвојења.⁶ У законодавству Федерације БиХ, Брчко Дистрикта БиХ, Црне Горе и Македоније, такође су регулисане обје врсте адопције,⁷ док је у праву Словеније и Хрватске нормирана само потпуна адопција.⁸

⁴ О правном значају крвног и грађанског сродства, вид. М. Младеновић, С. Стјепановић, М. Живановић, *Породично право*, Правни факултет Универзитета у Српском Сарајеву, Српско Сарајево 2003, 37–43.

⁵ Поједини правни теоретичари наглашавају управо овакву правну природу акта о заснивању усвојења, истичући како је он истовремено и правнозаснивајући и правноокончавајући акт. „Усыновление одновременно является как правообразующим, так и правопрекращающим юридическим фактом.” – Вид. Л. Михайловна Пчелинцева, *Семейное право России*, Норма, Москва 2004, 491.

⁶ Вид. Породични закон – ПЗ Србије, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 18/05, чл. 88 и даље; Породични закон – ПЗ РС, *Службени гласник РС*, бр. 54/02, 41/08 и 63/14, чл. 150–160.

⁷ Вид. Породични закон – ПЗ ФБиХ, *Службене новине ФБиХ*, бр. 35/05 и 41/05, чл. 101–104; Породични закон – ПЗ БД БиХ, *Службени гласник БД БиХ*, бр. 66/07, 86–87; Породични закон – ПЗ ЦГ, *Службени лист РЦГ*, бр. 1/07, чл. 131–134; Закон за семејството – ПЗ Македоније, *Службен весник на РМ*, бр. 80/92, 9/96, 38/04, 83/04 – пречишћен текст, 33/06, 84/08, 157/08, 67/10, 156/10, 39/12, 44/12, 38/14, 115/14 и 153/14, чл. 113–115.

⁸ Вид. *Obiteljski zakon* – ПЗ Хрватске 2003, *Narodne novine RH*, бр. 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11, 61/11 и 25/13, чл. 123 и даље; *Zakon o zakonski zvezi u družinskih*

У њемачком и швајцарском праву предвиђено је само потпуно усвојење, мада је према ранијим законским рјешењима постојало само непотпуно усвојење.⁹ Такође, и у руском, италијанском, шпанском, шведском и енглеском праву регулисан је само облик потпуног усвојења.¹⁰ У француском праву предвиђена су оба облика – потпуно (*adoption plénière*) и обично усвојење (*adoption simple*).¹¹

Потпуно усвојење је у принципу новијег датума. Његово законско нормирање учестало је након Другог свјетског рата, иако је било примјера и ранијег регулисања.¹² Предности заснивања потпуног над непотпуним усвојењем су вишеструке. О потреби регулисања ове врсте адопције у нашем праву писано је одавно, што је својевремено и довело до предвиђања овог облика у правима некадашњих југословенских република. Процес постепеног преласка са непотпуног на потпуно усвојење, као што смо већ поменули, одигравао се и у упоредном праву.

Као предност овог адоптивног облика над непотпуним адопцијом навођени су различити аргументи. Међутим, мноштво ових аргумената имало је за циљ регулисање потпуног упоредо са непотпуним усвојењем, а не и „потпуно“ укидање непотпуног облика. Ипак, у већини законодавстава управо је дошло до тога. Умјесто облика непотпуне адопције, на који је упућено мноштво примједба, уведен је само један облик – потпуна адопција. Овдје ћемо навести неке од аргумената који су коришћени у расправама против тзв. монизма непотпуног усвојења,

размерјих – ПЗ Словеније, *Uradni list SR Slovenije*, št. 15/76, 1/89, 14/89, и *Uradni list RS*, št. 64/01, 16/04, 69/04 – пречишћени текст, 101/07, 122/07, 90/11 и 84/12, чл. 134 и даље. У хрватском праву је до 2003. постојао и облик непотпуног усвојења – тзв. „посвојење са родитељским учинком“. У словеначком праву само један облик постоји још од 1976. године.

⁹ Вид. Њемачки грађански законик – БГЗ, *Bürgerliches Gesetzbuch*, <http://bundesrecht.juris.-de/bundesrecht/bgb/>, § 1741 и даље; Швајцарски грађански законик – ШГЗ, *Code civil suisse*, <http://www.-admin.ch/ch/fs/sr/c-210.html>, § 264 и даље.

¹⁰ Вид. Породични законик Русије – ПЗ Русије, *Семейный кодекс*, <http://www.-semkodeks.ru/>, чл. 124 и даље; Закон о усвојењу Италије, чл. 27; Шпански грађански законик, *Codigo Civil*, <https://www.iberred.-org/sites/default/files/codigo-civil-de-espa-na.pdf>, чл. 178; Закон о усвојењу Енглеске, *Adoption and Children Act, 2002*, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/38/contents>, sec. 39.

¹¹ Вид. Француски грађански законик – ФГЗ, *Civil Code*, http://www.lexinter.net/-ENGLISH/ci-vil_co-de.htm, § 343–359 и 360–370-2.

¹² У енглеском праву овај облик постојао је још од 1926. год., а у норвешком од 1935. год. У Француској је први пут облик потпуног усвојења предвиђен законском реформом из 1939. год., у виду тзв. „усвојеничког позаконења“, по коме су се могла усвојити дјеца без родитељског старања млађа од пет година. Коначно увођење два облика усвојења у француском праву десило се након 1966. год., када су предвиђени и данас постојећи облици. О развоју института потпуног усвојења у упоредном праву, више вид.: М. Младеновић, *Породично право у Југославији*, Службени лист СФРЈ, Београд 1991, 429–430;

док ћемо аргументе против монизма потпуног усвојења навести код анализе непотпуне адопције.

Између осталог, у нашој правној теорији наглашавано је да могућност раскида непотпуног усвојења није пружала сигурност нити усвојиоцу нити усвојенику. Постојање искључиво овог облика, лоше је утицало и на примјену института адопције јер су потенцијални усвојиоци избјегавали овај облик пошто је био неизвијестан.¹³ Поједини правни теоретичари тврдили су да непотпуно усвојење спречава нормалан и складан развој усвојеникове личности, јер се он налази у противрјечном стању истовременог грађанског и крвног сродства те се не може окренути будућности јер је још увијек притиснут стањем и утицајем прошлости.¹⁴ Такође, наглашавано је како је за вријеме упоредног постојања оба облика, много више коришћено потпуно усвојење, јер је обично усвојење несавршено и непотпуно. Штавише, говорено је да у мјери у којој се обично усвојење разликује у односу на потпуно, утолико оно заправо и није усвојење. Као још један разлог потребе увођења облика потпуног усвојења навођена је и чињеница пораста броја бракова без дјете и дужности друштва и државе да таквим лицима помогне у остварењу њиховог уставног права на планирање породице.¹⁵

На постепено превладавање потпуног над непотпуним усвојењем вјероватно су утицали и међународни документи из ове области. У Европској конвенцији о усвојењу дјете из 1967, као и у ревидираном тексту конвенције из 2008. год., предвиђено је да усвојено дијете треба да постане пуноправни члан породице усвојиоца. Оно треба да има иста права и дужности према усвојичевој породици као и његово рођено дијете. Усвајањем треба да се окончају законске везе између дјетета и његових природних сродника.¹⁶ С обзиром на то да су многе земље биле потписнице поменуте конвенције из 1967, а да је много њих потписало и ратификовало и конвенцију из 2008. год., јасно је да су њене одредбе у многоме утицале на национална законодавства тих земаља.

Неспорно је да је потпуно усвојење најпотпунији вид заштите дјетета без родитељског старања. У том смислу, оно пружа сигурност и извијесност, како усвојиоцима, тако и дјетету. Усвојилац, барем у прав-

¹³ Вид. Н. Ђуретић, *Усвојење – теорија и законодавна пракса*, Аугуст Цесарец, Загреб 1982, 71.

¹⁴ Вид.: М. Митић, „Критичка оцена (*de lege ferenda*) наследно-правног дејства институције усвојења“, *Гласник Адвокатске коморе САП Војводине* 7/1969, 20–21.

¹⁵ Вид. Н. Ђуретић, 85–87.

¹⁶ Вид. Европска Конвенција о усвојењу дјете из 2008. год. – КУД 2008, *European Convention on the Adoption of Children (Revised)*, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/html/202.htm>, усвојена у Савјету Европе 27. новембра 2008. год, чл. 11, ст. 1.

ној сфери, не мора да брине да би усвојеник могао након сазнања да је усвојен да раскине сроднички однос. Наравно, емотивни однос је нешто сасвим друго. Дијете које је на овај начин усвојено добија не само подршку својих родитеља-усвојилаца, него и правну заштиту од много ширег круга лица – сродника усвојиоца између којих постоје одређена законска права и дужности. Такође, ни само дијете не мора да брине да ће због неких својих слабости поново остати без родитељског старања, јер је сроднички однос правно нераскидив. Овим обликом усвојења се, колико је то могуће, у потпуности опонаша природни однос који постоји унутар једне породице. Свакако, ни овај облик није без недостатака, али о том ће бити ријечи у поглављу о непотпуном усвојењу.

3. НЕПОТПУНО УСВОЈЕЊЕ

Непотпуно усвојење дуго је било једини вид адопције, како у нашем, тако и у многим страним правима. Међутим, посљедњих деценија у многим законодавствима овај адоптивни облик је укинут. У погледу појма непотпуног усвојења, у нашој правној књижевности и позитивном праву наводи се да се њиме заснивају сроднички односи између усвојиоца, с једне стране, и усвојеника и његових потомака, с друге стране, с тим да су ти односи раскидиви, и не утичу на права и дужности усвојеника према његовим родитељима и другим сродницима.

Код непотпуног усвојења, усвојеник се као заједнички члан налази и у једној и у другој скупини сродника – како у усвојилачкој породици, тако и у природној породици. Он се у погледу неких права налази у подскупу ова два скупа, те има одређена права и дужности како према једним, тако и према другим сродницима, а и они према њему.¹⁷ Тренутком заснивања усвојења, по правилу, само се мијења првенство у испуњењу одређених дужности и коришћењу одређених права.

Могућност враћања у искључиво једну скупину, природну породицу, постоји како у случају неважности правног акта којим је усвојење засновано, тако и у случају споразумног или једностраног раскида усвојења од стране усвојиоца и усвојеника. Такође, могућност поновног успостављања искључиво природних веза постоји и у неким случајевима предвиђеним законом, примјера ради, у случају закључења брака између усвојиоца и усвојеника. Међутим, поред искључивог враћања у природну породицу, у неким законодавствима предвиђена је

¹⁷ Сроднички односи и посљедична права и обавезе постоје како између усвојеника и усвојиоца, тако и између усвојеника и његових природних сродника. Међутим, заснивањем непотпуног усвојења не постоје упоредо два родитељска права. Родитељско право природних родитеља мирује, док је родитељско право у потпуности пренесено на усвојиоца. Вид. М. Младеновић, 418.

и могућност промјене непотпуног усвојења у потпуно, чиме усвојеник у потпуности прелази у усвојилачку породицу и губи све правне везе са природним сродницима.

Као што смо већ поменули, у праву Републике Српске и у правима Федерације БиХ, Брчко Дистрикта, Црне Горе, Македоније и Француске постоји овакав облик усвојења и он се појмовно означава као непотпуно усвојење. Такође, овај облик предвиђен је и у праву Бугарске.¹⁸

У аустријском праву, постоји посебан облик усвојења који не бисмо могли одредити као класични облик непотпуног усвојења, мада има доста сличности с њим. Према првобитним рјешењима Аустријског грађанског законика, било је могуће уговорити различита правна дејства усвојења, с тим да су она била изричито регулисана само у погледу презимена. Након законодавне реформе из 1914, а касније и 1960. год., предвиђено је да се између усвојιοца и његових потомака, као и усвојеника и његових потомака успостављају односи сродства као између родитеља и дјеце. При томе, одређена права и обавезе и даље остају између усвојеника и његових природних родитеља и природних сродника.

Иако је био често критикован у нашој ранијој правној теорији, облик непотпуног усвојења није сасвим без предности. Правни писци из социјалистичке Југославије као његову предност помињали су могућност заснивања тзв. породичних усвојења, поготово на селима, када би усвојιοци из одређених разлога узимали своје даље или ближе рођаке за усвојенике, при чему у потпуности не би престајали сроднички односи између усвојеника и његових природних родитеља.¹⁹ Да овакав став наших теоретичара није био усамљен, говори и податак да су у упоредном праву постојали аутори који су критиковали монизам законских рјешења у својим правима јер се тиме негирају изражене потребе животне праксе, као и интереси неких ближих усвојеникових сродника.²⁰

Поједини правни писци у посљедње вријеме такође истичу предности упоредног постојања облика непотпуног и потпуног усвојења у важећем праву. Тако, критикујући законска рјешења у Србији, неки аутори сматрају да је у српском праву дошло до осиромашења модела усвојења, што не одговара богатству животних облика, могућности и жеља. Интереси усвојιοца и усвојеника понекада ће налагати заснивање непотпуног облика, а то више није могуће у праву Србије. Ови

¹⁸ Вид. Породични законик Бугарске – ПЗ Бугарске, *Семеен кодекс*, <http://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2135637484>, чл. 102.

¹⁹ Вид. Н. Ђуретић, 71.

²⁰ О критикама њемачких правних теоретичара у вези са законским рјешењем по коме је од 1977. год. у Њемачкој могуће заснивање само потпуног усвојења, више вид. Н. Ђуретић, 19–20.

теоретичари истичу како ни са правно-филозофског становишта овакво одређивање српског законодавца није оправдано јер филозофија индивидуализма и либерализма, која је општеприсутна у нашем добу, надвлађује идеју демократске надмоћи већине.²¹ Притом, ови аутори не негирају предности потпуног усвојења као најпотпунијег вида заштите дјетета без родитељског старања, нити скоро апсолутну примјену потпуног у односу на непотпуно усвојење у вријеме упоредног постојања оба облика.

Између осталог, ови правни писци наводе занимљив примјер нелогичности услова за заснивање потпуног усвојења у праву Србије, а који би се могли отклонити примјеном института непотпуног усвојења. Према важећем Породичном закону Србије, потпуно се може усвојити и дијете чији су родитељи потпуно лишени родитељског права или су потпуно лишени пословне способности.²² Оваквим законским нормирањем, сматрају ови аутори, пренебрегава се чињеница да обје ове законске претпоставке могу престати, те да се у том случају може поставити питање оправданости давања дјетета таквих родитеља на усвајање. То се посебно наглашава за случај лишења пословне способности када су родитељи најчешће без своје кривице доживјели такву статусну промјену. Истичући овакве и сличне аргументе,²³ ови правни теоретичари се питају да ли је укидање непотпуног усвојења у праву Републике Србије било оправдано.²⁴

Да постоје одређени разлози за враћање облика непотпуног усвојења у право Србије, сматрају и чланови Комисије за израду Грађанског законика. Наиме, у Преднацрту Грађанског законика Србије из 2011. год., предложено је поновно нормирање непотпуног усвојења.²⁵ Мислимо, да овакав став српских законодаписаца има оправдања. Поред разлога које су наводили поменути правни писци, додали бисмо још неке.

²¹ Вид. С. Панов, (2010), 243–244.

²² Вид. ПЗ Србије, чл. 91, ст. 1, тач. 3 и 4.

²³ Према мишљењу ових правних писаца, о непромјенивости статуса усвојеног дјетета и ако дође до промјене правних чињеница услед којих је дошло до заснивања усвојења (враћања пословне способности или родитељског права природним родитељима усвојеника), свједочи и законска одредба по којој је усвојење ништаво само ако приликом његовог заснивања нису биле испуњене законске претпоставке (ПЗ Србије, чл. 107). С обзиром на то да су у поменутим случајевима у тренутку заснивања биле испуњене све законске претпоставке, значи да су оваква усвојења ипак пуноважна. Касније промјене не могу да утичу на пуноважност већ заснованих усвојења. Ови аутори сматрају да би се овакви радикални случајеви могли превазићи путем раскидивости непотпуног усвојења, јер његовим заснивањем само су суспендована, а не и потпуно укинута права усвојеникових биолошких родитеља. Вид. С. Панов, (2010), 245.

²⁴ Вид. С. Панов, (2010), 244–245.

²⁵ Вид. Комисија за израду Грађанског законика, *Преднацрт Грађанског законика Србије, трећа књига, Породични односи*, Београд 2011, чл. 126.

Чини нам се, да аргумент по коме је непотпуно усвојење било веома ријетко примјењивано у нашој правној пракси и док је постојало, једноставно није на мјесту из начелних разлога. Онако како је било регулисано, са свим недоумицама које су постојале у његовој примјени, непотпуно усвојење и није могло бити толико често коришћено јер нити су запослени у органима старатељства знали да потенцијалним усвојоцима објасне предности оваквог вида адопције, нити су то реално могли. Ако су наши водећи стручњаци у науци породичног права имали мноштво недоумица, какве су тек дилеме имали запослени у центрима за социјални рад. Поготово, шта су од правних посљедица и предности непотпуног усвојења могли разумјети правни лаици у улози усвојоца или родитеља дјетета које се усваја. Бољим законским регулисањем овог облика, обучавањем запослених у надлежним органима, сачињавањем прецизних приручника за примјену, писањем јасних коментара правних прописа од стране признатих научних и стручних радника, умногоме би се повећале могућности за примјену овог адоптивног облика. Предуслови за све ово данас су далеко бољи него прије седамдесетак година када је непотпуно усвојење било уређено Основним законом о усвојењу.

Иако је у упоредном праву присутно постепено укидање усвојења са ограниченим дејствима, мислимо да тај процес није коначан нити једносмјеран. Иако је облик потпуног усвојења начелно свеобухватнији вид збрињавања дјетета без родитељског старања, нису немогући случајеви у којима би се непотпуним усвојењем могла пружити потпунија заштита неком дјетету. Некада се може десити да природни родитељи дјетета у једном периоду свог живота нису у могућности да се старају о свом потомку па га из нужде дају на усвојење, али њихова нада и настојање да се то промијени не морају бити без успјеха. И само дијете може након извијесног времена пожељети да се и правно и фактички врати у природну породицу, што није ријеткост, а то би било могуће само код непотпуног, раскидивог усвојења.²⁶

Раскидивошћу непотпуног усвојења додатно би се заштитило право дјетета на живот са својим родитељима²⁷ у вези са правом да зна

²⁶ Неки правни писци помињу начела слободе и правде која своја ограничења трпе због немогућности (пунољетног) усвојеника да се изјасни о „усређитељству по службеној дужности“ – усвојењу. Вид. С. Панов, (1998), 190.

²⁷ Ово породичноправно овлашћење произлази из Конвенције о правима дјетета. Оно је дато дјетету (и родитељима) како би се осигурало да дијете расте у породици као основној јединици друштва и природној средини за развој и благодинање свих њених чланова, а посебно дјецe. Према овом праву, дијете треба да живи са родитељима и да се родитељи старају о њему прије свих других. Вид. Конвенција УН о правима дјетета из 1989. год. – КПД, *Convention on the Rights of the Child*, <http://www-w2.ohchr.org/english/>

своје поријекло. Право на сазнање поријекла гарантује се Конвенцијом о правима дјетета у оквиру права на идентитет.²⁸ Према овом праву, дијете би, без обзира на узраст, требало да има право да зна ко су му родитељи. Овим правом, дјетету су дата овлашћења по којима оно у принципу може сазнати своје поријекло без икаквих ограничења, изузев ако је шта друго законом прописано. Наравно, када је у питању потпуно усвојење, дијете има право да сазна да је усвојено, као и да сазна ко су му природни родитељи,²⁹ али нема право да оспорава очинство и материнство настало усвојењем, што је у принципу легитимно ограничење.³⁰ Међутим, када је у питању непотпуно усвојење, ово право добија шири значај, јер је поље његове примјене проширено законом. Дијете у овом случају не само да може да сазна ко су му биолошки родитељи, него може и да поново успостави правну везу са њима, тако што ће покренути поступак раскида непотпуне адопције. У правној литератури истиче се неколико разлога због којих лица желе да сазнају своје биолошко поријекло – психолошки разлози, медицински разлози, па и материјални разлози.³¹ Због свега наведеног, чини нам се да има оправдања за правним регулисањем адоптивног облика са ужим дејствима, а поготово са могућношћу раскида. Овај вид адопције посебно би био значајан код усвојења старије дјеце која имају наглашеније потребе за одржавањем веза са природним сродницима јер су једно вријеме одрасла у биолошкој породици.

Поменућемо још један разлог због кога не би било лоше када би у позитивном праву Србије био нормиран и облик непотпуног усвојења. У неким земљама посебан вид заштите дјеце без родитељског старања представља породични смјештај/хранитељство. Понегдје су, чак, и читаве породице па и мјеста укључена у овакав вид збрињавања, примјера ради село Милошевац у Републици Србији. Неријетко се дешавало да дијете све своје дјетињство, па и сав каснији живот проведе у оваквим породицама и буде у вези са њима, те буде сматрано породичним чла-

law/crc.htm, усвојена на Генералној скупштини Уједињених нација 20. новембра 1989. год., преамбула и чл. 9, ст. 1.

²⁸ Вид. КПД, чл. 8.

²⁹ О дугогодишњој немогућности усвојеника и њихових природних родитеља да сазнају једни за друге у праву САД, као и о спорости усвајања права да дијете може да сазна своје поријекло, више вид. Е. Ј. Samuels, “The Idea of Adoption: An Inquiry Into the History of Adult Adoptee Access to Birth Records”, *Rutgers Law Review* 2001, 367.

³⁰ Поједини правни писци истичу како право на сазнање поријекла није биолошка него правна категорија. То значи, да правна правила о анонимности даваоца сјемених ћелија у поступку биомедицински потпомогнутог зачећа не нарушавају ово право дјетета.

³¹ Вид. К. О’Donovan, “A Right to Know One’s Parentage?”, *International Journal of Law, Policy and the Family* Vol. 2, No. 1/1998, 27–45.

ном. Међутим, правно посматрано, храњеник и његови храниоци никада не успостављају сродничке односе. Мислимо, да би се предвиђањем непотпуног усвојења, са либералнијим условима за његово заснивање у односу на потпуно, омогућило оваквим лицима да међусобно успоставе раскидив сроднички однос, на основу кога би они могли стећи одређена права у погледу презимена, међусобног издржавања, социјалног осигурања, али и законског наслеђивања. С обзиром на то да је јачина веза које се успостављају међу оваквим лицима различита, јасно је да различити видови усвојења могу пружити више различитих пожељних могућности.

Да непотпуно усвојење није сасвим без оправдања, може се видјети и из међународних докумената из ове области. Наиме, Европском конвенцијом о усвојењу дјете из 2008. године, за разлику од конвенције из 1967. год., предвиђено је да државе чланице могу прописати одредбе за друге облике усвајања који имају ограничења дејства у односу на потпуно усвојење.³² То значи, да су и европски законописци схватили да монизам потпуног усвојења није једини развојни пут у законодавствима Европе.

4. ЗАКЉУЧАК

У неким законодавствима постоји само потпуно усвојење, док је у неким уз овај облик предвиђена и непотпуна адопција. Чини нам се, да поред општеприхваћеног облика потпуног усвојења има много разлога због којих би и даље требало да постоји облик непотпуне адопције. Разлоге за овакав став пронашли смо у начелној неприхватљивости било ког монизма, па тако и монизма потпуног усвојења. Промијењене околности, право дјетета на живот са биолошким родитељима, као и право дјетета да сазна сопствено поријекло, само су неки од аргумената на које смо указали у раду, а који иду у прилог нормирања непотпуне адопције у савременим правима.

Наравно, притом не оспоравамо предности које пружа потпуно усвојење као најпотпунији облик заштите дјетета без родитељског старања. Стога, заговорници смо упоредног постојања обију облика усвојења у правима која су била предмет наше анализе.

Да овакви ставови нису усамљени, свједочи нам и то што је у појединим законским пројектима изнова предложен и облик непотпуног усвојења, а и међународноправни документи указују на то. Примјера ради, ревидираном Конвенцијом Савјета Европе о усвојењу дјете из

³² КУД 2008, чл. 11, ст. 4.

2008. године, за разлику од текста Конвенције из 1967. године, предвиђено је да државе чланице могу прописати одредбе за облике усвајања који имају ограниченија дејства у односу на потпуно усвојење. Тиме је остављена могућност да монизам потпуног усвојења не буде једини развојни пут у законодавствима Европе.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Ђуретић, Нада, *Усвојење – теорија и законодавна пракса*, Аугуст Цесарец, Загреб 1982;
2. Комисија за израду Грађанског законика, *Преднацрт Грађанског законика Србије, трећа књига, Породични односи*, Београд 2011;
3. Митић, Михаило, „Критичка оцена (*de lege ferenda*) наследноправног дејства институције усвојења“, *Гласник Адвокатске коморе САП Војводине* 7/1969;
4. Младеновић, Марко, *Породично право у Југославији*, Службени лист СФРЈ, Београд 1991;
5. Младеновић, Марко, Стјепановић, Станка, Живановић, Милорад, *Породично право*, Правни факултет Универзитета у Српском Сарајеву, Српско Сарајево 2003;
6. O'Donovan, Katherine, “A Right to Know One’s Parentage?”, *International Journal of Law, Policy and the Family* Vol. 2, No. 1/1998;
7. Панов, Слободан, *Породично право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2010;
8. Поњавић, Зоран, *Породично право*, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац 2011;
9. Пчелинцева, Людмила Михайловна, *Семейное право России*, Норма, Москва 2004;
10. Samuels, Elizabeth J., “The Idea of Adoption: An Inquiry Into the History of Adult Adoptee Access to Birth Records”, *Rutgers Law Review* 2001.

Правни прописи

1. Закон за семејството, *Службен весник на РМ*, бр. 80/92, 9/96, 38/04, 83/04 – пречишћен текст, 33/06, 84/08, 157/08, 67/10, 156/10, 39/12, 44/12, 38/14, 115/14 и 153/14;
2. *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih*, *Uradni list SR Slovenije*, št. 15/76, 1/89, 14/89, и *Uradni list RS*, št. 64/01, 16/04, 69/04 – пречишћени текст, 101/07, 122/07, 90/11 и 84/12;
3. Немачки грађански законик, *Bürgerliches Gesetzbuch*, <http://bundesrecht.juris.-de/bundesrecht/bgb/>;

4. Швајцарски грађански законик, *Code civil suisse*, <http://www.admin.-ch/ch/f/sr/c-210.html>;
5. Породични законик Русије, *Семейный кодекс*, <http://www.semko-deks.ru/>;
6. Шпански грађански законик, *Codigo Civil*, <https://www.iberred.org/sites/default/files/codigo-civil-de-espa-na.pdf>;
7. Закон о усвојењу Енглеске, *Adoption and Children Act, 2002*, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/38/contents>;
8. Француски грађански законик, *Civil Code*, http://www.lexinter.net/ENGLISH/ci-vil_co-de.htm;
9. Европска Конвенција о усвојењу дјете из 2008. год., *European Convention on the Adoption of Children (Revised)*, <http://conventions.-coe.int/Treaty/en-/Treaties/html/202.htm>;
10. *Obiteljski zakon*, *Narodne novine RH*, br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11, 61/11 и 25/13;
11. Породични законик Бугарске, *Семеен кодекс*, <http://www.lex.bg/-bg/laws/ldoc/2135637484>;
12. Конвенција УН о правима дјетета из 1989. год., *Convention on the Rights of the Child*, <http://www2.ohchr.-org/english/law/crc.htm>;
13. Породични закон, *Службене новине ФБиХ*, бр. 35/05 и 41/05;
14. Породични закон, *Службени гласник БД БиХ*, бр. 66/07;
15. Породични закон, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 18/05;
16. Породични закон, *Службени лист РЦГ*, бр. 1/07;
17. Породични закон, *Службени гласник РС*, бр. 54/02, 41/08 и 63/14.

Senior Assistant Dimitrije Ćeranić, LL.M.

Faculty of Law, University of East Sarajevo

FULL vs. PARTIAL ADOPTION

Summary

The author analyses the forms of full and partial adoption in the domestic and comparative laws. In some legal systems there is only full adoption, while the others know also the partial adoption. The paper contains review of the positive law of the former Yugoslav republics as well as the law of some European states. Beside the national legislation, few international acts which regulate the adoption have been analyzed. The author points to the fact that the revised Convention of the Council of Europe on the adoption of children from 1967 has given the right to the states to provide norms for the patterns of adoption with more limited effects than the full adoption. In this way, it is possible that the monism of the full adoption is not the only way of development of the European legislations.

The author uses historical, normative, and comparative methods. Discussing about (dis)advantages of legal solutions in the analyzed legal systems, the author has suggested the way of development of the former Yugoslav republics legal systems. The conclusion is that there are many reasons for the existence of both full and partial adoption.

Key words: *Full adoption; Partial adoption; European Convention on the Adoption of Children.*